

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ο κατάλληλος «καιρός» της συναντήσεως. Ο Χριστιανισμός ήδη από τα πρώτα του βήματα ήλθε σε έπαφή με τον Έλληνισμό. Η συνάντηση αυτή είχε προπαρασκευαστεί νωρίτερα με τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου, με τη διάδοση του έλληνικού πολιτισμού κατά τους ελληνιστικούς χρόνους και με την έννοπιση του αρχαίου κόσμου κάτω από τη διοίκηση της Ρώμης. Ο «καιρός» αυτής της συναντήσεως ήταν κατάλληλος, γιατί και ο Χριστιανισμός χρειαζόταν την ελληνική φιλοσοφία και την παγκόσμια ελληνική γλώσσα (για να διευκολυνθεί ή εξαπλωσή του), αλλά κυρίως γιατί ο Έλληνισμός είχε ιδιαίτερη ανάγκη από την ένθεση πνοή του Χριστιανισμού για να μπορέσει να ξεπεράσει την κατάντηση στην οποία είχε περιπέσει, να αναγεννηθεί πνευματικά μέσα στην αλήθεια του Χριστιανισμού και να βρεί έτσι τη δύναμη να συνεχίσει δημιουργικά τη μεγάλη του προσφορά προς ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Σημεία συναντήσεως και αλληλεπιδράσεως. Πλευρές του ελληνικού πολιτισμού από τις οποίες επωφελήθηκε ο Χριστιανισμός ήταν οι εξής:

- 1) Η ελληνική γλώσσα, πού με την πλαστικότητα και τον πλούτο της έγινε το κατάλληλο όργανο διαδόσεως της νέας πίστεως και σ' αυτήν, πρωτότυπα, γράφτηκε το Εύαγγέλιο.
- 2) Η ελληνική φιλοσοφία, πού έδωσε στο Χριστιανισμό τούς φιλοσοφικούς της όρους, και τις λογικές της κατηγορίες για τη συστηματική διατύπωση της διδασκαλίας του.
- 3) Η πολιτική όργάνωση της ζωής στην Αρχαία Αθήνα, πού, με τό δημοκρατικό ήθος πού καλλιεργούσε, βοήθησε στη διαμόρφωση της δημοκρατικής (συνοδικής) διοικήσεως της Εκκλησίας.
- 4) Η ήθική αντίληψη των Ελλήνων, και ιδιαίτερα των Στωικών, από τούς οποίους ο Χριστιανισμός παρέλαβε πολλούς ήθικούς όρους¹.

1. Έλληνικά δάνεια στη Χριστιανική ήθική είναι: οι όροι «συνείδηση», «άρετή», επί μέρους αρετές (πρβλ. Φιλιπ. 4,8, όπου κατάλογος ελληνικών αρετών), ή τόσο προσφιλής στους Έλληνες αντίληψη ότι ή «φύση» είναι δάσκαλος του όρθου (Α' Κορ. 11,14 κ.ά.) και άλλα (πρβλ. Α' Κορ. 15,33 κ.ά.).

Σέ όλα, όμως, αυτά τά σημεία οί ἑλληνικές ἐπιδράσεις πάνω στό Χριστιανισμό ἦταν ἐπιφανειακές καί ἐξωτερικές, χωρίς νά ἀλλοιώνουν ἢ νά «ἐξελληνίζουν» τή νέα πίστη. Περιορίζονταν μόνο σέ ὅρους καί σέ θεσμούς, στούς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ἔδινε τό δικό της περιεχόμενο, καί τούς ὁποίους διαμόρφωνε σύμφωνα μέ τή δική της πνευματική ἐμπειρία καί ζωή.

Σημεῖα στά ὁποῖα ἡ συνάντηση ἦταν ἀδύνατη. Ὑπῆρχαν, ὅμως, καί σημεία στά ὁποῖα ἡ συνάντηση Ἑλληνισμοῦ καί Χριστιανισμοῦ ἦταν ἀδύνατη. Τέτοια σημεία ἦταν:

1) *Τό ἐρώτημα περί Θεοῦ.* Γιά τούς Ἕλληνες φιλοσόφους, ὁ Θεός εἶναι περισσότερο μιά ἀπρόσωπη Ἰδέα (τό Θεῖον). Γιά τό Χριστιανισμό, ὅμως, ὁ Θεός εἶναι ἔντονα προσωπικός, Τριαδικός στά Πρόσωπα ἢ τίς Ὑποστάσεις.

2) *Τό ἐρώτημα περί κόσμου.* Τόν κόσμο οἱ μέν Ἕλληνες τόν δέχονταν ὡς αἰώνιο (ὑποκείμενο, βέβαια, στό νόμο τῆς γενέσεως καί τῆς φθορᾶς, ἀλλά χωρίς καμιά ἀρχή καί κανένα τέλος), ἐνῶ ὁ Χριστιανισμός ὡς «κτίσις», ὡς ἐλεύθερη δημιουργία τοῦ Θεοῦ ἀπό τό μηδέν.

3) *Τό ἐρώτημα περί ἀνθρώπου.* Στόν ἄνθρωπο ἔβλεπε, ὁ μέν Ἑλληνισμός μιά προχωρημένη ἀπλῶς βαθμίδα στή σειρά τῶν ἐμβίων ὄντων, ἀπό τά ὁποῖα αὐτός διαφέρει μόνο κατά τό νοῦ, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμός ἕνα «θεοειδές» δημιούργημα, πλασμένο ἀπό τόν Κτίστη τοῦ παντός «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» Του. Ἕνα, μάλιστα, ἰσχυρό πνευματικό ρεῦμα μέσα στόν Ἑλληνισμό (Ὁρφικοί, Πλάτων, Πλωτίνος κ.ἄ.) ἔβλεπε τό ἀνθρώπινο σῶμα ὡς «εἰρκτή» τῆς ψυχῆς καί ὡς «κακόν», ἀπό τό ὁποῖο εὐχόταν νά ἀπαλλαγεῖ γρήγορα ἡ ψυχή¹. Ὁ Χριστιανισμός, ἀντίθετα, ἔβλεπε τόν μέν ἄνθρωπο ὡς μιά ψυχοσωματική ἐνότητα, τό δέ σῶμα ὡς «ναό» τοῦ Ἁγ. Πνεύματος καί ὡς «λίαν καλόν» δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἦταν καί ἡ ψυχή.

4) *Ἡ ἀντίληψη γιά τήν ἀρετή.* Γιά τούς Ἕλληνες ἡ ἀρετή εἶχε γνωσιολογικό χρῶμα, ἦταν κυρίως γνώση, σύνεση, σοφία. Γιά τό Χριστιανισμό ἡ ἀρετή εἶχε τή ρίζα της στήν καρδιά κι ἦταν ἀνάπη².

1. Ὁ Πλάτων δεχόταν τήν ἀντίληψη τῶν Ὁρφικῶν ὅτι τό σῶμα εἶναι «σῆμα» (τάφος) τῆς ψυχῆς καί τό χαρακτήριζε φυλακή τῆς ψυχῆς καί «κακόν». Ὁ Πλωτίνος αἰσχυνόταν πού εἶχε σῶμα(!)· τό θεωροῦσε δέ «ἀλλότριον», δηλαδή ὡς κάτι τό ἐντελῶς ξένο. Καί ὁ Κέλσος στόν «Ἀληθῆ Λόγον» του ὀνόμαζε χλευαστικά τούς Χριστιανούς «φιλοσώματον γένος» κι ἔβλεπε τούς Δοκῆτες μέ περισσότερο συμπάθεια καί κατανόηση.

2. Ἰω. 13, 34: «Ἐντολήν καινήν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». (Σᾶς δίνω μιά καινούρια ἐντολή: «νά ἀγαπᾶτε ὁ ἕνας τόν ἄλλο»). Α' Κορ. 8,2: «ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δέ ἀγάπη οἰκοδομεῖ». (Ἡ γνώση κάνει τόν ἄνθρωπο νά φουσκώνει ἀπό ἐπαρση, ἐνῶ ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ τόν πλησίον). Ρωμ. 13,9-10:

5) Ἡ ἀντίληψη γιά τήν ισοότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Γιά τό Χριστιανισμό ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς παιδιά τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀδελφία καί ἴσοι μεταξύ τους (Πρβλ. Γαλατ. 3, 28 Κολοσ. 3, 11 κ.ά.). Γιά τόν Ἑλληνισμό, ὅμως, πού παραδεχόταν ποιοτική διαφορά μεταξύ δούλων καί ἐλευθέρων¹, καί μεταξύ Ἑλλήνων καί βαρβάρων² ἡ διδασκαλία αὐτή ἦταν ἀδιανόητη.

6) Ἡ ἀντίληψη γιά τήν ἐργασία. Οἱ πιά πολλοί Ἕλληνες, μέ ἐξαίρεση τόν Ἡσίοδο, δέχονταν πώς ὁ ἐλεύθερος πολίτης δέν ἔπρεπε νά ἀσχολεῖται μέ καμιά ἀπολύτως χειρωνακτική ἐργασία, γιατί τήν περιφρονοῦσαν καί τή θεωροῦσαν πώς ταίριαζε μόνο γιά τοὺς δούλους, τοὺς μέτοικους καί τοὺς ξένους. Ὁ Πλάτων, μάλιστα, ρητῶς τήν ὀνομάζει «ἐπονείδιστον βαναυσίαν» (Νόμοι 741 Ε κ.ά.). Ὁ Χριστιανισμός, ὅμως, δέν κάνει καμιά διάκριση μεταξύ πνευματικῆς καί χειρωνακτικῆς ἐργασίας καί τιμᾷ ἐξίσου καί τίς δυό³. Καταδικάζει μόνο τήν ἀργία καί τήν ἀδράνεια.

Ὁφέλειες ἀπό τή συνάντηση. Ἀπό τή συνάντηση αὐτή Χριστιανισμός καί Ἑλληνισμός ὠφελήθηκαν ἀμοιβαῖα. Καταρχήν, ὁ Χριστιανισμός, πιεζόμενος ἀπό τήν ἀνάγκη, πού τοῦ ἐπέβαλε ὁ παγκόσμιος χαρακτήρας του, νά ἀπευθυνθεῖ καί πρὸς τοὺς φιλοσοφικά μορφωμένους Ἕλληνες, δανείστηκε ὅλα ὅσα εἶδαμε πιά πάνω καί μέσα ἀπ' αὐτή τή δανεισμένη μορφή, μετέδωσε ἀποτελεσματικότερα τήν αἰώνια ἀλήθεια του στόν κόσμο. Ὑστερα, ὁ Ἑλληνισμός δέχτηκε στή συνάντηση ἐκείνη τή ζωογόνο ἐπίδραση τοῦ βιβλικοῦ πνεύματος καί πῆρε τεράστιες καί πρωτόγνωρες πνευματικές δυνάμεις πού τόν κατέστησαν, στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους γιά μιά ἀκόμα χιλιετηρίδα, φῶς τοῦ κόσμου καί δημιουργό ἑνός νέου μεγάλου πολιτισμοῦ. Κατά τό μεγάλο Ρῶσο θεολόγο π. Γεώργιο Φλορόφσκυ, ὁ «Ἑλληνισμός ὁλοκληρώθηκε

«καί εἰ τις ἐτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακόν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη». (Ὅλες οἱ ἐντολές ἀνακεφαλαιώνονται μέσα στήν ἐντολή: «νά ἀγαπᾷς τόν πλησίον σου ὅπως τόν ἑαυτό σου». Ἡ ἀγάπη δέν κάνει κακόν στόν πλησίον· ἡ ἀγάπη λοιπόν εἶναι τέλεια ἐκπλήρωση τοῦ Νόμου). Κολοσ. 3,14: «... ἐπὶ πᾶσι δέ τούτοις τήν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος». (Πάνω δέ ἀπὸ ὅλα αὐτά (νά ντυθεῖτε) τήν ἀγάπη, πού εἶναι σύνδεσμος τῆς τελειότητος).

1. Πρβλ. Νόμους 777Α, ὅπου ὁ Πλάτων συμμερίζεται τή γνώμη τοῦ Ὀμήρου ὅτι ὁ Ζεὺς ἀφαιρεῖ τό μισό νοῦ τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου κατά τήν ἡμέρα πού πέφτει σέ δουλεῖα (Ὀδύς. Ρ 323-325).

2. Πρβλ. Πλάτωνος Πολιτεία 470C: «φημί γάρ τό μὲν ἑλληνικό γένος αὐτό αὐτῷ οἰκεῖον εἶναι καί ξυγγενές, τῷ δέ βαρβαρικῷ ὀθνεῖον τε καί ἀλλότριον». (Ἰσχυρίζομαι ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι οἰκεῖοι καί συγγενεῖς μεταξύ τους, ἀλλά ξένοι καί ἀλλότριοι πρὸς τοὺς βαρβάρους).

3. Πρβλ. Α' Θεσ. 2,9 καί 4,11· Β' Θεσ. 3,8 καί 10 Μαρκ. 6,3· Α' Κορ. 4,12 Ἐφεσ. 4,28 Πράξ. 20,34.

μέσα στην 'Εκκλησία». Κι αυτή ή «όλοκληρήωση του 'Ελληνισμού» στή μορφή του χριστιανικού 'Ελληνισμού είναι έπίτευγμα τής θεολογίας τών Μεγάλων 'Ελλήνων Πατέρων τής 'Εκκλησίας'.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί ήταν κατάλληλος ό «καιρός» τής συναντήσεως 'Ελληνισμού καί Χριστιανισμού;
2. Σέ ποιά σημεία συναντήθηκαν καί δέχτηκαν ἀλληλεπιδράσεις ό Χριστιανισμός καί ό 'Ελληνισμός;
3. Σέ ποιά σημεία ή συνάντηση ήταν αδύνατη;
4. Ποιές οί ωφέλειες από τή συνάντηση;

Κείμενο

« Ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. Οὗτοι οὖν προσῆλθον Φίλιππῳ τῷ ἀπό Βησθαῖδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καί ἠρώτων αὐτόν λέγοντες· «Κύριε, θέλομεν τόν Ἰησοῦν ἰδεῖν». Ἐρχεται Φίλιππος καί λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, καί πάλιν Ἀνδρέας καί Φίλιππος λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ· ὁ δέ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου». (Ἰω. 12, 20 - 23).

(Ἦταν μερικοί Ἕλληνες ἀπό ἐκείνους πού ἀνέβαιναν στά Ἱεροσόλυμα γιά νά λάβουν μέρος στή γιορτή. Αὐτοί πῆγαν στό Φίλιππο, πού ἦταν ἀπό τή Βησθαῖδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καί μέ παρακάλια τοῦ εἶπαν· «Κύριε, θέλουμε νά δοῦμε τόν Ἰησοῦ». Ἐρχεται ὁ Φίλιππος καί τό λέγει στόν Ἀνδρέα, καί οἱ δύο μαζί πάλι τό λένε στόν Ἰησοῦ. Ὁ Ἰησοῦς τούς ἀποκρίθηκε λέγοντας· « Ἦρθε ἡ ὥρα νά δοξαστεῖ ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου»).

1. Γ. Φλορόφσκυ, Οἱ δρόμοι τής ρωσικῆς θεολογίας, εἰς «Θέματα Ἐκκλ. Ἱστορίας», σελ. 227.